

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет реабілітаційної педагогіки та соціальної роботи
Кафедра спеціальної педагогіки та спеціальної психології

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Психолого-педагогічні умови розвитку професійно важливих якостей у
майбутніх учителів-логопедів

Виконала студентка групи СОм-2(1)
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Дерибас Марина Олександрівна
Керівник: Турубарова А. В.
Рецензент: Залановська Л. І.
Нормоконтроль _____ Анна КІРІЛОВА

Запоріжжя
2021 р.

РЕФЕРАТ

Магістерська робота: 131 с., 6 табл., 62 джерела.

Об'єкт дослідження – професійно важливі якості педагогів в професіогенезі.

Мета роботи: визначення змісту, структури та особливостей прояву професійно важливих якостей у майбутніх учителів-логопедів, розроблення й апробація тренінгової програми розвитку їх якостей.

Методи дослідження: теоретичні (аналіз, синтез, узагальнення та систематизація); емпіричні (метод експертних оцінок; психодіагностичні методи; констатувальний та формувальний експеримент); методи математичної статистики.

В даний час суспільство вимагає від фахівця творчого і нестандартного мислення, самостійності в отриманні нових знань. Передбачається, що випускник вільно орієнтується у своїй професії, а також здатний працювати на стику різних освітніх програм. Так, учитель-логопед повинен володіти знаннями не тільки з логопедії, але і спеціальної психології та спеціальної педагогіки, олігофренопедагогіки тощо.

Професійно важливі якості – це динамічні риси особистості та її властивості, що сприяють успішному оволодінню певною професією.

Психологічно-педагогічні умови розвитку професійно важливих якостей майбутніх учителів-логопедів розглянуто як системне, інтеграційне, узагальнене утворення, що виявляється в особливостях професіогенезу, із визначенням структурних компонентів – комунікативного, мотиваційного, професійного спрямування, емоційно-вольового та індивідуально-психологічного.

ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВІ ЯКОСТИ, ПЕДАГОГ, ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ, УЧИТЕЛЬ-ЛОГОПЕД, ЗДОБУВАЧІ ВИЩОЇ ОСВІТИ, ОСВІТНЯ ПРОГРАМА «ЛОГОПЕДІЯ».

ВСТУП

Актуальність дослідження. У період сьогодення сфері освіти в суспільстві змінюється погляд на образ фахівця. Існують документи, які диктують майбутнім професіоналам, якими професійно важливими якостями треба володіти та на якому рівні. Однак на підготовку майбутнього фахівця впливає не тільки вивчення різних документів, загальних і спеціальних дисциплін, а й рівень їх розуміння, засвоєння, освіченості, психологічна спрямованість і особливості особистості кожного студента. ХХІ століття ознаменувалося розширенням мережі закладів вищої освіти, у яких здійснюється підготовка учителів-логопедів, у зв'язку з чим актуалізувалася проблема формування у майбутніх учителів-логопедів професійно важливих якостей (ПВЯ).

Наша цивілізація входить у якісно новий інформаційний стан, що супроводжується докорінними змінами в науці як формі суспільної свідомості та, відповідно, у системі сучасної освіти. Це позначається на трансформації педагогічних ідей та теорій щодо головної рушійної сили освіти – особистості педагога як професіонала та особистості [9].

Сьогодні цим питанням займаються такі вчені, як Т. Баєва, О. Борисова, І. Жадленко, Р. Лалаєва, Г. Мицик, І. Омельченко, Н. Пахомова, В. Синьов, Л. Федорович, В. Хитрюк, Є. Чухачева, М. Шеремет та ін.

Проблема професійно важливих якостей педагогів розглянута в працях таких вчених, як Л. Волкова, Н. Никоненко, В. Орфінська, О. Правдіна, О. Приймук, Ф. Рай, Н. Савінова, В. Синьов, В. Селіверстов, Т. Філічєва, Н. Чевелева, Г. Чиркіна, С. Шаховська, А. Шевцов, М. Шеремет, М. Шкловський та ін. В їхніх роботах розкриваються поняття професійно важливих якостей і їх динаміка в ході професійного зростання корекційних педагогів.

Серед основних тенденцій в процесі розвитку корекційної освіти

провідні науковці в галузі корекційної педагогіки В. Синьов та М. Шеремет визначають цілеспрямовано здійснювати підготовку висококваліфікованих кадрів за всіма освітньо-кваліфікаційними рівнями [56, с. 393].

Однак слід зазначити, що проблема розвитку професійно важливих якостей учителів-логопедів на сьогодні є мало розробленою. Цим питанням займаються такі українські вчені як, І. Жадленко, Н. Пахомова, Ю. Пінчук, Н. Савінова, Г. Мицик та ін. З огляду на значний інтерес науковців до питань забезпечення успішності професіогенезу особистості в спеціальній психології та спеціальній педагогіці, проблема психолого-педагогічних умов розвитку професійно важливих якостей у здобувачів вищої освіти у сфері логопедії як у теоретичному, так і практичному аспекті залишається малодослідженою.

Враховуючи актуальність і недостатню розробленість проблеми вивчення психолого-педагогічних умов розвитку професійно важливих якостей у сфері логопедії, обрано тему дослідження: «Психолого-педагогічні умови розвитку професійно важливих якостей у майбутніх учителів-логопедів».

Об'єкт дослідження – професійно важливі якості особистості в професіогенезі.

Предмет дослідження – особливості психолого-педагогічних умов розвитку професійно важливих якостей майбутніх учителів-логопедів.

Метою дослідження є визначення змісту, структури та особливостей проявів професійно важливих якостей у майбутніх учителів-логопедів, розроблення й апробація тренінгової програми розвитку їх якостей.

Відповідно до мети дослідження визначено такі завдання:

1. Здійснити теоретичний аналіз і визначити ступінь розробленості проблеми формування професійно важливих якостей особистості в професіогенезі.

2. Розкрити структурні компоненти, змістовні характеристики та визначити професійно важливі якості здобувачів вищої освіти у сфері логопедії.

3. Виявити особливості проявів професійно важливих якостей майбутніх учителів-логопедів.

4. Розробити тренінгову програму психолого-педагогічних умов розвитку професійних якостей у майбутніх учителів-логопедів та здійснити її апробацію.

Методи дослідження. З метою розв'язання поставлених завдань застосовано як загальнонаукові, так і спеціальні методи: теоретичні: аналіз та синтез наукової фахової літератури, узагальнення та систематизація отриманої інформації. Емпіричні: для з'ясування професійно важливих якостей здобувачів вищої освіти у сфері логопедії використано експеримент (констатувальний та формувальний), метод експертних оцінок та комплекс психодіагностичних методик («Мотиви вибору професії» (В. Семишенко); «Професіографічний опитувальник» О. Ліпмана, «Діагностика емоційної спрямованості особистості» (В. Бодров); 16-факторний особистісний опитувальник Р. Кеттела; «Діагностика комунікативних і організаторських здібностей» (В. Синявський, Б. Федоришина).

Методи математичної статистики: факторний аналіз. Статистичну обробку отриманих результатів проведено за допомогою комп’ютерної програми SPSS.17.0.

Теоретичне значення роботи полягає в тому, що на емпіричному рівні виявлено особливості змісту, структури, проявів професійно важливих якостей здобувачів вищої освіти у сфері логопедії та доведено ефективність використання тренінгової програми розвитку професійно важливих якостей.

Практичне значення роботи полягає в тому, що отримані результати рекомендовано до використання при впровадженні заходів з психологічного забезпечення навчальної і професійної діяльності у закладах вищої освіти при підготовці майбутніх учителів-логопедів; лабораторіях професійної діагностики і профорієнтації; соціально-психологічних службах під час роботи з молоддю.

Методологічним підґрунтам дослідження стали:

- концепція гуманізації та гуманітаризації середньої професійної та вищої школи (Г. Мухаметзянова);
- теоретичні положення про принципи дослідження професійної освіти (В. Беспалько, Ю. Вєтров, В. Давидов, І. Ігропуло, Н. Клушина, В. Ледніков, В. Намчук, А. Непомнящий, В. Шаповалов та ін.);
- концепція особистісно-орієнтованого підходу до освіти (Н. Алексєєв, В. Сєріков, І. Якиманська та ін.);
- теорія формування особистості вчителя (Є. Бондаревська, Н. Кузьміна, Л. Мітіна, В. Сластьонін);
- дослідження, присвячені питанням вивчення і формування професійно важливих якостей (Б. Ананьев, І. Котова, Н. Кузьміна, В. Марищук, В. Сластьонін, В. Шадриков);
- провідні принципи професійної підготовки вчителів-дефектологів (В. Бондар, І. Єременко, Н. Засенко, С. Миронова, В. Синьов, Є. Соботович, Л. Фомічова, А. Шевцов, М. Шеремет та ін.).

Апробація результатів дослідження відбулася на:

- III Всеукраїнській науково-практичній конференції «Суспільство і особистість у сучасному комунікаційному дискурсі» (28 квітня 2021 р., м. Запоріжжя);
- II Міжнародній науково-практичній конференції студентів та молодих вчених «Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у Міжнародний науково-інноваційний простір» (13–14 травня 2021 р., м. Запоріжжя).

Бази дослідження: комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради, м. Запоріжжя та Національний університет «Запорізька політехніка», м. Запоріжжя.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

ВИСНОВКИ

Теоретичний аналіз і результати експериментальної перевірки особливостей психолого-педагогічних умов розвитку професійно важливих якостей у майбутніх учителів-логопедів дозволили сформулювати такі висновки.

1. Зважаючи на практичне значення якісної підготовки здобувачів вищої освіти у сфері логопедії, визначено психологічні компоненти професійно важливих якостей у професіогенезі особистості, які поряд з безпосередніми професійними компетентностями є важливими структурними характеристиками особистості, що суттєво впливають на ефективність діяльності. Психологічно-педагогічні умови розвитку професійно важливих якостей майбутніх учителів-логопедів розглянуто як системне, інтеграційне, узагальнене утворення, що виявляється в особливостях професіогенезу, із визначенням структурних компонентів – комунікативного, мотиваційного, професійного спрямування, емоційно-вольового та індивідуально-психологічного.

1. Результати факторного аналізу емпіричного дослідження розвитку професійно важливих якостей майбутніх учителів-логопедів дали змогу з'ясувати компоненти, що визначають ефективність професійної діяльності фахівців. Вона функціонує у межах 5 структурних компонентів: F1 – комунікативний, F2 – мотиваційний, F3 – професійного спрямування, F4 – емоційно-вольовий, F5 – індивідуально-психологічний. Така взаємодія складових структурних компонентів формування професійно важливих якостей майбутніх учителів-логопедів сприяє розвитку окремих компонентів і загалом зростанню у професіогенезі особистості.

2. За узагальненням даних емпіричного дослідження виявлено особливості проявів компонентів професійно важливих якостей у майбутніх учителів-логопедів. Визначено, що у студентів недостатньо розвинені

комунікативні та організаторські здібності, у мотиваційній сфері переважають зовнішні мотиви та мотиви престижу, уникнення, а також спостерігається низький рівень емоційно-вольової регуляції. Щодо індивідуально-психологічних характеристик, то потребують психологічної корекції чинники, які визначають поведінкову сферу, взаємодію, емоційну стабільність, що у цілому є показаннями до застосування системи психологічних технологій під час навчально-професійної діяльності. Водночас у випускників спостерігаються прояви емоційно-вольової нестабільності, що потребує психологічної корекції.

3. Розроблена тренінгова програма формування професійно важливих якостей у майбутніх учителів-логопедів та апробована в освітньому процесі: проведено тренінг для зниження рівня конфліктогенності у взаємодії; для оптимізації мотиваційної сфери до навчальної діяльності та особистісного зростання та мотивації до професійної діяльності. Впровадження тренінгової програми у студентів експериментальної групи виявилося ефективним, про що свідчать поліпшення показників комунікативної, мотиваційної, емоційно-вольової сфер після її застосування у здобувачів вищої освіти у сфері логопедії, у подальшому спостерігається позитивна динаміка навичок взаємодії, таких професійно значущих індивідуально-психологічних характеристик, як: дипломатичність, рішучість, практичність, відповіальність. Це підтверджують результати аналізу відповідних показників порівняно з контрольними вимірами.

Перспектива подальшої роботи полягає у створенні моніторингу наявних професійно важливих якостей у динаміці освітньо-професійного навчання студентів.